

پارادوکس جنگ و انرژی

اتحادیه اروپا تلاش کرده تا با تخصیص کمک‌های مالی به اوکراین، از این کشور در برابر تجاوز روسیه حمایت کند، اما در عین حال همچنان به خرید نفت و گاز از روسیه ادامه می‌دهد که این امر به طور غیرمستقیم به تامین مالی کرملین کمک می‌کند.

این وضعیت یک پارادوکس آشکار را نشان می‌دهد: از یکسو، اروپا میلیاردها یورو به اوکراین اختصاص می‌دهد تا به اقتصاد این کشور در دوران جنگ کمک کند، اما از سوی دیگر، با پرداخت میلیاردها یورو برای خرید سوخت‌های فسیلی روسی، منابع مالی مورد نیاز مسکو را برای ادامه جنگ فراهم می‌آورد. این وابستگی انرژی به روسیه نه تنها تاثیر تحریم‌های غرب را تضعیف می‌کند، بلکه نشان‌دهنده ناتوانی اروپا در قطع کامل روابط اقتصادی با کشوری است که علیه اوکراین جنگی ویرانگر به راه انداخته است.

در گزارش منتشرشده به مناسبت سومین سال از حمله نظامی روسیه به اوکراین توسط مرکز تحقیقات انرژی و هوای پاک (Crea) و موسسه اقتصاد جهانی کیل (IfW Kiel)، داده‌های به دست آمده نشان می‌دهد؛ اتحادیه اروپا در سال ۲۰۲۴ مبلغی بالغ بر ۲۲ میلیارد یورو برای خرید نفت و گاز روسی صرف کرده، درحالی‌که کمک‌های مالی به اوکراین حدود ۱۹ میلیارد یورو بوده است. این تفاوت فاحش، نشان‌دهنده تعارض بین اهداف سیاست انرژی و سیاست حمایت از اوکراین در برابر تجاوز روسیه است. این نوشته به بررسی ابعاد اقتصادی، استراتژیک و سیاسی این معادله می‌پردازد. از آغاز حمله روسیه به اوکراین، اتحادیه اروپا به دنبال کاهش وابستگی به سوخت‌های فسیلی روسی بوده است، با این حال

بر اساس گزارش مرکز تحقیقات انرژی و هوای پاک، در سال سوم جنگ، اروپا برای واردات نفت و گاز از روسیه مبلغی به مراتب بیشتر از کمک‌های مالی به اوکراین هزینه کرده که نشان‌دهنده الگوی متضاد و نگرانی‌های استراتژیک در حوزه تامین انرژی و سیاست خارجی است.

بر اساس داده‌های جمع‌آوری شده، اتحادیه اروپا در سال گذشته میلادی بیش از ۲۲ میلیارد یورو برای واردات نفت و گاز از روسیه هزینه کرده که این رقم، بر اساس برآوردهای مبتنی بر داده‌های تجاری و وارداتی، حتی با در نظر گرفتن تلاش‌های جاری برای کاهش وابستگی به انرژی‌های فسیلی، نشان‌دهنده هزینه بالای ادامه خرید این منابع است؛ در همان بازه زمانی، اتحادیه اروپا مبلغی بالغ بر ۱۹ میلیارد یورو به اوکراین اختصاص داد.

تامین مالی مستقیم حمله نظامی

به بیان تحلیلگران مرکز Crea، خرید سوخت‌های فسیلی روسی به صراحت معادل ارسال کمک‌های مالی به کرملین بوده و امکان تامین مالی مستقیم حمله نظامی به اوکراین را فراهم می‌کند. این گزارش نشان می‌دهد؛ سیاست‌های انرژی اتحادیه اروپا به‌طور ناخواسته به ادامه تامین مالی تجاوز روسیه دامن می‌زنند. در این زمینه، نکات کلیدی از حمله تفاوت نسبت به دوره‌های گذشته و چالش‌های مالی برای روسیه قابل توجه است. در خصوص تفاوت نسبت به دوره‌های قبلی، تحلیلگران موسسه اقتصادی IfW Kiel اظهار کرده‌اند؛ کمک‌های ارائه شده به اوکراین نسبت به کمک‌های گسترده‌ای که در مناقشات گذشته، مانند کمک‌های آلمان به کویت که در سال‌های ۱۹۹۰ و ۱۹۹۱، انجام شد، به مراتب کمتر بوده است. این مساله خود نشان‌دهنده وضعیت متفاوت و فشاری است که کشورهای اروپایی درباره تخصیص منابع به حمایت از اوکراین در مقابل چالش‌های انرژی دارند. از طرف دیگر، گزارش‌ها همچنین حاکی از آن است که روسیه در سال سوم جنگ از طریق صادرات سوخت‌های فسیلی، به درآمدی بالغ بر ۱۰۶ میلیارد یورو دست یافته و با توجه به اینکه تا ۵۰ درصد از درآمدهای مالیاتی این کشور از بخش نفت و گاز تامین می‌شود، ادامه صادرات این منابع نقش اساسی و موثری در حمایت از اقتصاد روسیه و ادامه فعالیت‌های نظامی آن دارد. این پدیده به وضوح نشان می‌دهد؛ وابستگی اروپا به سوخت‌های فسیلی روسی نه تنها به اقتصاد روسیه کمک می‌کند، بلکه به تامین مالی فعالیت‌های نظامی و ادامه جنگ در اوکراین نیز دامن می‌زند.

تاکتیک‌های دورزدن تحریم‌ها

یکی از نکات برجسته در گزارش مذکور، استفاده روسیه از تانکرهای قدیمی و بیمه‌نشده برای حمل سوخت‌های فسیلی است. این ناوگان که مسوول انتقال تقریباً یک‌سوم از درآمدهای صادراتی سوخت‌های فسیلی روسیه به‌شمار می‌آید، نشانگر تلاش‌های روسیه برای دورزدن تحریم‌های بین‌المللی و حفظ جریان درآمدی در شرایط بحرانی است. در همین‌راستا، سفیران اتحادیه اروپا در آخرین دور تحریم‌ها، با اتخاذ اقداماتی جدید، تلاش کرده‌اند تا این روش‌های دورزدن را مهار کنند. به‌منظور کاهش درآمدهای روسیه از طریق صادرات سوخت‌های فسیلی، این گزارش حاکی از آن است که با تشدید تحریم‌ها و بستن شکاف‌های موجود، می‌توان انتظار کاهش تا ۲۰ درصدی در درآمدهای روسیه داشت. برخی از اقدامات کلیدی شامل بستن راه‌حل‌های تصفیه برای جلوگیری از خرید نفت‌خام روسی است که پس از تصفیه در کشورهای دیگر وارد اروپا می‌شود؛ همچنین محدودسازی جریان گاز از طریق خط لوله ترک‌استریم می‌تواند به کاهش وابستگی اروپا به روسیه کمک کند.

افزون بر این، نظارت بیشتر بر واردات گاز طبیعی مایع (LNG) پیشنهاد شده‌است؛ چراکه به‌رغم کاهش واردات گاز از طریق لوله، اروپا توانسته با واردات LNG نیاز انرژی خود را تامین کند و این موضوع سبب افزایش چشمگیر نقش LNG از زمان شروع جنگ شده‌است. به گفته تحلیلگران گاز در موسسه Rystad Energy، واردات LNG از قبل از جنگ که ۸۱ میلیون تن در سال ۲۰۱۹ بوده، به ۱۱۹ میلیون تن در سال ۲۰۲۲ افزایش یافته و روسیه در سال‌گذشته به‌عنوان دومین صادرکننده LNG به اروپا مطرح شده‌است. این مجموعه اقدامات با هدف کاهش وابستگی اروپا به انرژی روسیه و تقویت منابع انرژی جایگزین برای تامین امنیت انرژی قاره صورت می‌گیرد. داده‌های ارائه‌شده در این گزارش نشان می‌دهد؛ هزینه‌های اتحادیه اروپا برای واردات سوخت‌های فسیلی روسی، نه‌تنها با کمک‌های مالی به اوکراین تطبیق ندارد، بلکه به‌نوعی به تامین مالی فعالیت‌های نظامی روسیه کمک می‌کند. این موضوع، نگرانی‌های جدی در حوزه سیاست انرژی و سیاست خارجی اتحادیه اروپا ایجاد کرده‌است.

بستن شکافهای موجود

از سوی دیگر، اقدامات جدید اتحادیه اروپا در زمینه تحریمها و بستن شکافهای موجود میتواند به کاهش درآمدهای روسیه از صادرات سوختهای فسیلی منجر شود و از این طریق، فشار اقتصادی بر روی دولت روسیه افزایش یابد. با توجه به پیچیدگیهای موجود، تغییر در سیاستهای انرژی و افزایش حمایتهای مالی و نظامی به اوکراین از الزامات فوری به نظر میرسد تا نه تنها آینده اوکراین، بلکه امنیت انرژی و سیاسی اروپا نیز تامین شود. مرکز تحقیقات انرژی و هوای پاک (Crea) یک موسسه تحقیقاتی مستقل مستقر در فنلاند است که بر تحلیل دادههای مربوط به آلودگی هوا، انرژی و سیاستهای زیست محیطی تمرکز دارد. این مرکز به بررسی تاثیرات اقتصادی و زیست محیطی سوختهای فسیلی، به ویژه زغالسنگ، نفت و گاز، میپردازد و گزارشهایی درباره تاثیرات سیاستهای انرژی بر تغییرات اقلیمی و اقتصاد جهانی منتشر میکند.

Crea به طور خاص روی نقش روسیه در بازارهای جهانی انرژی و تاثیر تحریمها بر صادرات نفت و گاز این کشور تحقیق کرده است. موسسه اقتصاد جهانی کیل (IfW Kiel) یک اندیشکده اقتصادی در آلمان است که در زمینه سیاستهای اقتصادی بینالمللی، تجارت جهانی و مسائل اقتصادی کلان تحقیق میکند. این موسسه که در شهر کیل آلمان قرار دارد، دادههای مربوط به کمکهای مالی بینالمللی، تجارت و سرمایه گذاری را ردیابی کرده و تجزیه و تحلیلهایی درباره اثرات اقتصادی جنگها، تحریمها و سیاستهای کلان اقتصادی ارائه میدهد. IfW Kiel یکی از منابع اصلی برای ارزیابی میزان کمکهای مالی به اوکراین از سوی کشورهای غربی بوده است.

حمید ملازاده